

Литвиненко Валентина Миколаївна,
завідувачка кафедри публічного та приватного права
Національного університету «Чернігівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4206-0266>

Кулікова Дарина Андріївна,
здобувачка вищої освіти
Національного університету «Чернігівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3731-6116>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАЖУВАННЯ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу нормативно-правової основи для здійснення стажування в Україні. Зроблено аналіз тлумачення поняття «стажування» як у словниках, так і в нормативно-правових актах, які регулюють порядок здійснення стажування для різних категорій осіб. Встановлено, що стажування не є тотожним поняттю «випробування», але за умови успішного проходження особою стажування при прийнятті на роботу згідно із законодавством до неї не застосовується випробувальний строк. Зосереджено увагу на тому, що стажування може бути для різних категорій осіб, зокрема для здобувачів професійної, фахової передвищої, вищої освіти, які здобули відповідний ступінь освіти та продовжують здобувати освіту на наступному рівні з метою набуття досвіду та удосконалення професійних знань, для державних службовців з метою підвищення рівня професійної компетентності, для молоді, тобто осіб віком від 14 до 18 років, з метою ознайомлення з особливостями здійснення державної служби, отриманням рекомендацій за результатами проходження стажування та створенням відповідного резерву кадрів. Встановлено, що порядок проходження стажування молоді з метою ознайомлення з державною службою врегульовується різними підзаконними актами, залежно від виду державного органу, попри те, що порядок проходження стажування є схожим. До того ж розглянуто такі види стажування: стажування у державних органах, зокрема для тих, які претендують на державну службу, а також згадано стажування, яке є передумовою для отримання права займатися певною діяльністю або обіймати певні посади, наприклад, стажування адвокатів та прокурорів. Окремим видом стажування є стажування службовців місцевого самоврядування. Нормативно-правовий акт, яким врегульовано порядок його проходження, набуде чинності не раніше, ніж через шість місяців з дня припинення або скасування воєнного стану. Проаналізовано, що стажування, залежно від його виду, може бути оплатним, безоплатним, а також таким, під час якого зберігається посада та заробітна плата за основним місцем роботи. Встановлено, що строк стажування варіюється від одного до шести місяців.

Ключові слова: стажування, договір про стажування, випробувальний строк, здобувачі вищої освіти, працівники, державні службовці, стажист, керівник стажування.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку ринку праці стажування посідає важливе місце серед форм набуття практичного досвіду та професійної підготовки. Воно широко застосовується як у приватному секторі економіки, так і в діяльності державних органів, а також є невід'ємним складником процесу

підготовки здобувачів освіти. Завдяки стажуванню особи мають можливість отримати практичні навички, адаптуватися до вимог професійного середовища та підвищити свою конкурентоспроможність на ринку праці. Враховуючи широке коло сфер і напрямів, у яких використовується стажування, суб'єктів, стосовно яких і з якою метою воно застосовується, є необхідність у дослідженні правової основи його застосування в Україні.

Аналіз наукових досліджень. Питанню стажування тією чи іншою мірою приділялася увага як з погляду характеристики його правової природи, так і з позиції регулювання в різних сферах діяльності, такими дослідниками: С. В. Венедіктов, О. Є. Луценко, О. С. Прийменко, С. В. Селіванов. Однак комплексний і водночас диференційований підхід у дослідженні цього питання, а також систематична зміна законодавства, викликає потребу у продовженні його дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження правової основи застосування стажування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Під стажуванням в одних джерелах розуміється проходження іспитового терміну (після закінчення спеціального ЗВО) перед зарахуванням до штату підприємства, установи і т. ін. Проходження тими, хто навчається, виробничої практики для набуття досвіду й оволодіння фахом [1], в інших – проходження випробного терміну (після закінчення спеціального ЗВО) перед зарахуванням до штату підприємства, установи і т. ін. [2]. Утім, попри схожість з іншим поняттям, характерним для трудового права, – випробувальним строком, – ці терміни не є тотожними. Згідно з наведеними трактуваннями, стажування направлене на набуття досвіду за відповідною посадою. Навіть більше, відповідно до Кодексу законів про працю (далі – КЗпП), випробування не застосовується до тих осіб, які під час прийняття на роботу пройшли стажування [3]. Тобто укладенню трудового договору може передувати стажування, після якого особу можуть взяти на роботу, якщо є бажання обох сторін, але вже без випробувального строку.

Поняття «стажування» в українському законодавстві закріплюється в різних нормативних актах, і його тлумачення залежить від того, до якої категорії осіб воно застосовується. Тобто є стажування здобувачів вищої освіти (студентів), а є стажування працівників (тих, хто вже працює за трудовим договором (контрактом)). Зокрема, згідно з Законом України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 № 5067-VI (далі – Закон № 5067-VI), однією з форм реалізації права на професійне навчання є стажування у закладах професійної, фахової передвищої, вищої освіти та закладах післядипломної освіти, безпосередньо на робочих місцях на виробництві чи у сфері послуг з метою здобуття особою відповідної кваліфікації або приведення її рівня у відповідність із вимогами сучасного виробництва та сфери послуг. Так, здобувачі професійної, фахової перед-

вищої, вищої освіти, які здобули професію (кваліфікацію) за освітньо-кваліфікаційним рівнем кваліфікованого робітника, спеціальність за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста, освітньо-професійний ступінь фахового молодшого бакалавра, ступінь вищої освіти молодшого бакалавра або бакалавра та продовжують здобувати освіту на наступному рівні освіти, з метою набуття досвіду з виконання професійних завдань та обов'язків, удосконалення професійних знань, навичок та умінь, вивчення та засвоєння нових технологій, техніки, набуття додаткових компетентностей мають право у вільний від навчання час проходити стажування за професією (спеціальністю), за якою здобувається освіта, у роботодавця на умовах, визначених договором про стажування, строк якого не може перевищувати шести місяців. До того ж стажування здійснюється на підставі договору між здобувачем освіти та роботодавцем, а під час виконання ним відповідних завдань роботодавець зобов'язаний здійснювати оплату праці за встановленими системами оплати праці, також відомості про проходження стажування вносяться до реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування [4]. Тобто, попри відсутність трудового договору, але згідно з договором про стажування під час виконання професійних робіт здійснюється їх оплата.

Процедура укладення договору про стажування здобувача освіти регламентується Постановою Кабінету Міністрів України від 16.01.2013 № 20 (далі – Постанова № 20), дія якої не поширюється на стажування в державних органах, лікарів-інтернів та деяких інших осіб. Так, відповідно до Постанови № 20, визначено поняття «роботодавець», «стажисти» і «керівник стажування», якими відповідно є: «юридична особа (підприємство, установа, організація) або фізична особа-підприємець, яка в межах трудових відносин використовує працю фізичних осіб», «здобувачі професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти, які здобули професію (кваліфікацію) за освітньо-кваліфікаційним рівнем кваліфікованого робітника, спеціальність за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста, освітньо-професійний ступінь фахового молодшого бакалавра, ступінь вищої освіти молодшого бакалавра або бакалавра та продовжують здобувати освіту на наступному рівні освіти і проходять стажування у роботодавця за професією (спеціальністю), за якою здобувається освіта, на визначених договором про стажування умовах у вільний від навчання час», «відповідальний за проведення стажування працівник юридичної особи (підприємства, установи, організації) або фізичної особи – підприємця, яка в межах трудових відносин використовує працю фізичних осіб» [5]. Постанова № 20 передбачає за роботодавцем обов'язок створити належні умови праці, забезпечити оплату праці стажиста, дотримання правил і норм охорони праці, безпеки праці та виробничої санітарії, а також призначити керівника стажування, який розроб-

ляє індивідуальну програму стажування. Як і згідно із Законом № 5067-VI, так і згідно з Постановою № 20, строк стажування здобувачів освіти не може перевищувати 6 місяців, а після завершення стажування стажисту видається висновок про результати стажування із зазначенням інформації про виконані роботи, оцінку якості їх виконання, а також дається характеристика професійної компетентності, особистих та ділових якостей стажиста. Результат стажування може вплинути на подальше працевлаштування у цього ж роботодавця через укладення трудового договору або ж в іншого роботодавця, оскільки про набутий досвід з виконання професійних завдань свідчить виданий висновок.

Практичне значення Постанови № 20 полягає в тому, що вона встановлює чіткі вимоги до форми договору, обов'язкові умови (спеціальність, строк, права та обов'язки сторін).

На противагу стажуванню здобувачів у вільний від навчання час, іншим видом стажування є стажування працівників, наприклад, стажування державних службовців. Правовою основою цього виду стажування є Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII (далі – Закон № 889-VIII). Зокрема, стаття 48 Закону № 889-VIII з метою підвищення рівня професійної компетентності державного службовця може проводитися його стажування з відривом від служби строком від одного до шести місяців на іншій посаді державної служби в іншому державному органі або за кордоном відповідно до законодавства. На строк стажування за державним службовцем зберігаються його посада та заробітна плата [6]. У цьому випадку мета стажування – не отримання досвіду за певною професією, посадою, а підвищення рівня професійної компетентності.

Детальна регламентація особливостей проходження стажування державних службовців, крім Закону «Про державну службу», здійснюється Порядком стажування державних службовців, що затверджено Наказом Національного агентства України з питань державної служби 03.03.2016 № 48 (далі – Порядок № 48). Основними положеннями щодо стажування державних службовців, крім того, що зазначено вище, є: дотримання правил внутрішнього службового розпорядку, наявність керівника стажування, допуск до стажування на підставі наказу керівника органу, де відбувається стажування, подача звіту про результати стажування своєму керівнику стажування. За результатами проходження стажування на основі поданого державним службовцем звіту керівник стажування оформляє висновок про результати стажування із вказівкою негативної, позитивної або відмінної оцінки виконання індивідуального плану стажування з її обґрунтуванням. Результат проходження стажування оформлюється виданням довідки [7]. У такому випадку стажування передбачається для державних службовців для підвищення професійної компетентності та зі збереженням посади і середнього заробітку.

Згідно із Законом № 889-VIII передбачено, що у державних органах з метою ознайомлення з функціонуванням державної служби може здійснюватися стажування громадян з-поміж молоді, які не перебувають на посадах державної служби, строком до шести місяців у порядку, визначеному керівником державної служби [6]. Згідно з нормою Закону № 889-VIII, яка закріплює таку можливість, таке стажування здійснюється відповідно до Порядку № 48.

Спеціальними нормативними актами, які врегульовують порядок стажування осіб з числа молоді, які не перебувають на посадах державної служби, є Порядок стажування громадян з числа молоді, які не перебувають на посадах державної служби, у Бюро економічної безпеки України, затверджений Наказом Бюро економічної безпеки України 04.05.2023 № 131 [8], та Порядок стажування громадян з числа молоді, які не перебувають на посадах державної служби, в апараті Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України та центральних органах виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра економіки, довкілля та сільського господарства України, затверджений Наказом Міністерства економіки України 07.09.2021 № 497-21 [9]. В обох випадках стажування передбачене для молоді, тобто для осіб віком від 14 до 35 років, на безоплатній основі у вільний від роботи чи навчання час строком до 6 місяців з метою ознайомлення з тим чи іншим напрямом державної служби, набуття досвіду та з акумуляцією довідок про стажування зазначених осіб у службі управління персоналом.

Однак, крім згаданих нормативних актів, є ще нормативний акт, який визначає алгоритм проведення стажування тих осіб, які претендують на посаду державного службовця, та державних службовців. Таким актом є Положення про порядок стажування у державних органах, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 01.12.1994 № 804 (далі – Положення № 804). Положенням № 804 встановлено, що стажування є формою набуття практичного досвіду, перевірки професійного рівня і ділових якостей осіб, які претендують на зайняття посад державних службовців. Строк стажування у державних органах зазвичай становить до двох місяців. На період стажування за особою, яка проходить стажування, зберігається основне місце роботи та заробітна плата. За результатами стажування в державному органі стажисту видається довідка для подання за основним місцем роботи. Особа (не державний службовець), яка після успішного закінчення стажування виявила бажання працювати у цьому державному органі, проходить конкурс відповідно до Положення про порядок проведення конкурсу при прийнятті осіб на роботу до органів державної виконавчої влади. Причому їй надається перевага над особами, які беруть участь у цьому конкурсі, але не проходили стажування [10]. Отже, для тих, хто претендує на державну службу, строк стажування може бути два місяці зі збереженням місця роботи й

заробітної плати. Державні службовці в разі успішного проходження стажування можуть бути переведені на посаду без конкурсу або ж зараховані до кадрового резерву.

Новітнім актом поміж нормативних актів, які регулюють питання стажування, є Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 02.05.2024 № 75-24 «Про затвердження Типового порядку стажування службовців місцевого самоврядування», що набирає чинності одночасно із Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування», тобто не раніше, ніж через шість місяців з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні [11].

Утім серед згаданих видів стажування ще передбачене стажування, яке є передумовою для отримання права зайняття певною діяльністю або зайняття певної посади, наприклад, стажування адвокатів та прокурорів, що врегульовується спеціальними нормативними актами і може бути предметом наступних досліджень.

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1) стажування є таких видів: стажування здобувачів освіти у роботодавців; стажування осіб, які претендують на посади державних службовців; стажування державних службовців; стажування молоді з метою ознайомлення із державною службою; стажування службовців місцевого самоврядування; стажування з метою отримання дозволу займати певні посади;

2) стажування в Україні є особливою формою діяльності, що має змішану правову природу, поєднуючи елементи освітніх та трудових правовідносин;

3) правове регулювання стажування в Україні є занадто розгалуженим, навіть в частині врегулювання того ж самого виду стажування, зокрема стажування молоді, стажування державних службовців;

4) стажування згідно з законодавством України може бути оплатним (зі збереженням заробітної плати) і безоплатним, що викликає потребу в перегляді окремих норм в частині безоплатності.

Список використаних джерел

1. Тлумачний словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=стажування> (дата звернення: 11.05.2026).
2. Словник української мови в 11 томах. URL: <https://slovnyk.me/dict/newsum/стажування> (дата звернення: 11.05.2026).
3. Кодекс законів про працю України: Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 11.05.2026).
4. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (дата звернення: 11.05.2026).
5. Про затвердження Порядку укладення договору про стажування здобувачів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти у роботодавця і Типової форми договору: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2013 № 20 у редакції Постаново-

- ви КМУ від 17.02.2023 № 146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20-2013-п#n48> (дата звернення: 11.05.2026).
6. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 11.05.2026).
 7. Про затвердження Порядку стажування державних службовців: Наказ Національного агентства України з питань державної служби 03.03.2016 № 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0439-16#n13> (дата звернення: 11.05.2026).
 8. Про затвердження Порядку стажування громадян з числа молоді, які не перебувають на посадах державної служби, у Бюро економічної безпеки України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0837-23#n63> (дата звернення: 11.05.2026).
 9. Про затвердження Порядку стажування громадян з числа молоді, які не перебувають на посадах державної служби, в апараті Міністерства економіки, довілля та сільського господарства України та центральних органах виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра економіки, довілля та сільського господарства України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1441-21#Text> (дата звернення: 11.05.2026).
 10. Положення про порядок стажування у державних органах: постанова Кабінету Міністрів України від 1 грудня 1994 р. № 804. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/804-94-п#Text> (дата звернення: 11.05.2026).
 11. Про затвердження Типового порядку стажування службовців місцевого самоврядування: Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 02.05.2024 № 75-24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0721-24> (дата звернення: 11.05.2026).

Valentyna Lytvynenko, Daria Kulikova. Legal regulation of internship in Ukraine

The article is devoted to the analysis of the regulatory framework for internships in Ukraine. The analysis of the interpretation of the concept of “internship” in both dictionaries and regulatory legal acts regulating the procedure for internships for various categories of persons is made. It is established that the internship is not identical to the concept of “trial”, but provided that a person successfully completes the internship, a probationary period is not applied to him when they are hired in accordance with the legislation. The attention is focused on the fact that internships can be for different categories of persons, in particular for applicants for professional, specialized pre-higher, higher education who have received the appropriate degree of education and continue to receive education at the next level in order to gain experience and improve professional knowledge, for civil servants in order to increase the level of professional competence, for young people, i.e. persons aged 14 to 18, in order to familiarize themselves with the peculiarities of public service, receive recommendations based on the results of internships and create an appropriate personnel reserve. It has been established that the procedure for youth internships in order to familiarize themselves with public service is regulated by various by-laws, depending on the type of state body, despite the fact that the procedure for completing internships is similar. In addition, such a type of internship as internship in state bodies is considered, in particular for those applying for civil service, and internships that are a prerequisite for obtaining the right to engage in certain activities or hold certain positions, for example, internships for lawyers and prosecutors, are also mentioned. A separate type of the internship is the one of local government employees, the regulatory legal act regulating the procedure for its completion will come into force no earlier than six months from the date of termination or abolition of martial law. It has been analyzed that the internship, depending on its type, can be paid, unpaid, as well as one in which the position and salary at the main place of work are retained. It has been established that the internship period varies from one to six months.

Keywords: *internship, internship agreement, probationary period, higher education applicants, employees, civil servants, intern, internship manager.*

*Дата першого надходження статті до видання: 03.04.2026 р.
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.04.2026 р.*